

ONSEKERHEID OOR SEKERHEID

DISKUSSIE NA AANLEIDING VAN EE3

TIPERING

Die mens het hom in grenselose vryheidssin van alles wat vroeër heilig was geëmansipeer. Die kinderlike, eenvoudige geloof het verdwyn. Twyfelsug is die sielsiekte van ons eeu en bring 'n reeks van ellendes mee. In breë kringe word op die sigbare dinge gekonsentreer, 'n vergoddeliking van die stof, mammoniëns, verheerliking van die mag. Hele families en geslagte, hele stande van die maatskappy het alle gesag ontgroeï en met die geloof gebreek. Selfs onder die sogenaamde gelowiges is daar baie rumoer en beweging, maar min werklike geesdrif, min waaragtige besieling, min opregte, vurige, ongeveinsde geloof. Allerweë word die vraag na die gronde van die geloof, die sekerheid van ons saligheid, die vastigheid van ons hoop op die ewige lewe gevra.

Glo dit as u wil, hierdie aktuele tipering van die tyd kom uit die inleiding van 'n pragtige boekie uit die jaar 1901: „*De zekerheid des geloofs*”, van H. Bavinck!

Hierdie boekie gee nie net 'n mooi probleemhistoriese oorsig nie, maar ook vir ons, in die huidige heen-en-weer geskryf oor die EE3, baie toepaslike prinsipiële riglyne. Ek verbeel my nie dat met onderstaande die laaste woord gespreek is nie. Die saak het meer kante. Maar tog het ons hier myns insiens met 'n kernsaak te doen. Dit is partykeer goed om 'n slag weer 'n ou boekie op jou rak te lees — afstand neem gee in baie gevalle nuwe perspektief.

OPSET:

Bavinck wys in die eerste plek daarop dat ons in die godsdiens met niks minder as met 'n goddelike sekerheid kan volstaan nie. Die geloof kan alleen rus op 'n woord, 'n belofte uit die mond van God. Die enigste vaste grondslag is: „So sê die Here!” Daarsonder het die predikers geen invloed en krag, geen reg om 'n reël van geloof en lewe voor te skryf nie.

Die vraag is egter: waar en hoe word hierdie goddelike sekerheid gevind? Dan wys Bavinck op twee metodes, wat hy beide afwys. Die eerste metode is om langs die weg van verstandelike redenering te oortuig. En die tweede is die metode van die ervaring.

Hy wys daarop dat ons die waarhede van die Christelike geloof alleen ken en ervaar, as hulle van buite af aan ons meegedeel word. Die ervaring byvoorbeeld veronderstel, vergesel en volg op die geloof en kan daar geen grond van wees nie. Hy wys daarop, dat die metode van die ervaring daarin met die van die Piëtisme ooreenkom, dat dit die orde omkeer en die bevinding aan die geloof ten grondslag lê. Terwyl die Piëtisme nie die objektiewe waarheid van die Christelike godsdiens in twyfel getrek het nie, maar teen 'n dooie ortodoksie opgetree het, is hierdie metode later egter aanbeveel juis omdat die vastigheid van die geloof verlore gegaan het. Dit

het opgekom nadat Kant die kenvermoë van die mens tot die sinnelik waarneembare wêreld beperk het en die historiese kritiek die waarheid van die Skrif in twyfel getrek het. Dit is volgens Bavinck 'n kind van die ongeloof, maar koester die stille hoop om tog nog 'n bietjie geloof oor te hou. In die emansipasie- en sekularisasie-proses word bolwerk na bolwerk prysgegee, solank die binnenste heiligdom van die gemoed maar ontsien word. Hulle probeer om die religieuse karakter van die openbaring te handhaaf, maar maak die inhoud daarvan van die bevinding van die gelowige afhanklik en loop daarom die gevaar om die hele objektiewe waarheid te verloor.

DIE ANTWOORD VAN BAVINCK:

In die antwoord wat Bavinck self gee, wys hy beide 'n verobjektivering van die waarheid en 'n versubjektivering van die geloofsekerheid af.

Wat in die werklikheid van 'n lewende verhouding onlosmakelik één is, kan tenslotte nie geobjektiveer of gesubjektiveer word nie. Die weg wat hy aandui is nie die weg van *polarisasie* tussen die openbaring enersyds en die geloof andersyds nie, maar die Bybelse weg van *korrelasie van openbaring en geloof*. Mens moet altyd twee dinge sê. Maar hierdie twee dinge is in werklikheid net twee kante van dieselfde saak: „Alle waarhede des Christelijken geloofs komen . . . den mensch van buiten af toe; zij zijn hem alleen uit *openbaring* bekend, en zij worden zijn eigendom slechts, wanneer hij ze kinderlijk aanneemt door het *geloof*.” (*H. Bavinck: De zekerheid des geloofs*. Kampen 1918³, p. 76).

BAND AAN DIE OBJEKTIEWE WOORD:

In die eerste plek: die band aan die objektiewe woord.

Bavinck stel dit duidelik: „ . . . een theologie, die hare dogmata niet meer herleiden durft tot een: Deus dixit, aldus heeft de Here gesproken, heeft haar grondslag ondermijnd, zij is hare vastigheid kwijt, en valt weldra in puin. Openbaring, Goddelijk gezag is de eenige draagzuil, waar de godsdienst op rusten kan” (*a.w.*, p. 56). En op dieselfde bladsy: „Openbaring is de onderstelling, die grondslag, die keerzijde, het noodwendig correlaat van den godsdienst.”

Hierdie band aan die objektiewe Woord is nie maar net 'n eerste stap, waarop dan 'n tweede moet bykom nie. Nee: „Nooit maakt de Heilige Schrift den geloovige van zichzelf onafhankelijk. Altijd bindt zij hem aan het objektive woord” (*a.w.*, p. 74).

OPENBARINGSKARAKTER VAN DIE OPENBARING:

Maar hierdie objektiewe Woord kan nie verobjektiveer word nie, tot „eene gewone geschiedenis, die in het verleden plaatsgreep en ons niet meer aangaat” (*a.w.*, p. 68). Mens kan ook nie sê, dat die Woord as sodanig, of éérs net gewone geskiedenis is, wat dan later op een of ander manier 'n meerwaarde kry nie. Nee, „al is

ze ook historie, zij is in die historie toch meer dan een geschied-verhaal" (a.w., p. 89).

Die pit en die kern van die Woord van God is, dat dit „... Evangelie, ... een blijde boodschap des heils voor ons is" (a.w., p. 68). En: „Zij is een woord Gods, dat nu nog van Godswege tot de mensch komt, om hem te roepen tot geloof en bekeering" (a.w., p. 89). So tree die Woord elkeen wat daarmee in aanraking kom tegemoet: as die Evangelie van Jesus Christus wat in die wêreld gekom het om sondare salig te maak. Dit kom tot hulle as 'n oproep tot geloof en bekering (a.w., p. 80). Dit is „woord Gods tot ons" (a.w., p. 68), dit is die lewende woord (viva vox), dit is „belofte" (a.w., p. 89).

GELOOF:

En dit is hierdie lewende Woord van God, hierdie Evangelie, wat tot ons kom, wat deur die geloof omhels word.

In hierdie verband sê Bavinck: „Zonder twiifel mag men hieruit afleiden, dat het in het Evangelie alles aankomt op persoonlik geloof, op zelfstandige overtuiging" (a.w., p. 75).

Maar dit beteken nie dat die geloof versubjektiveer word nie!

Die geloof wat die beloftes van die Evangelie omhels sluit alle dwang uit. Dit is so, dat die hele mens, met sy verstand, sy wil, sy hart ens. by die geloof betrokke is (a.w., p. 84). Maar nie die mens en die menslike funksies as sodanig nie. Uit die persoonlike karakter van die geloof volg nie, „dat dat geloof onafhankelik is of zich langzamerhand onafhankelik maken moet van het getuigenis der apostelen ... Wij kunnen Hem (Christus) niet zien en hooren, dan in het getuigenis der apostelen. Onze gemeenschap met Christus is gebonden aan de gemeenschap met hun (apostels) woord" (a.w., p. 89).

ONTSTAAN VAN DIE GELOOF:

Dit is dan ook van die grootste belang dat die geloof ontstaan deur „de zedelijke werking, die van het woord des Evangelies uitgaat" (a.w., p. 85) en die werking van God self in ons harte (a.w., p. 86). Die oorsprong is met die sluier van die misterie bedek, „alle geboorte is uit duisternis tot licht. De wind blaast waarheen hij wil en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, vanwaar hij komt noch waar hij henengaat; alzo is een iegelijk, die Gods Geest geboren wordt. De blindgeborene kon alleen getuigen: één ding weet ik, dat ik eertijds blind was en dat ik nu zie" (a.w., p. 86). Maar kragtens die manier waarop God die Heilige Gees werk, nl. in en deur ons, kan ek tog sê: „Ek glo." (Vgl. *Dordtse Leerreëls III/IV, 11 e.v.*).

VERHOUDING WOORD EN GELOOF:

Oor die verhouding van Woord en geloof gee Bavinck dan die volgende nadere bepaling: Die geloof is „niet de grond, die de waarheid draagt, noch de bron, waaruit de kennis hem toevloeit,

maar het *orgaan* der ziel, waardoor hij de objective, in zichzelf rustende waarheid erkent, de emmer, waarmee hij uit de fontein van Gods Woord het water des levens schept" (a.w., p.89; vgl. ook sy Gereformeerde Dogmatiek IV, Kampen 1930*, p. 99).

Bavinck wys in hierdie verband op die algemene kenteorie, waarvolgens daar by alle waarneming en denke 'n „samenstemming” tussen objek en subjek nodig is. So, sê hy, „is de geloovige niet anders dan de normale mensch, wiens oog weer ontsloten werd voor de eeuwige en hemelsche dingen, wiens hart weer heeft leeren verstaan de verborgenheden van het koninkrijk der hemelen. Niet uit het geloof bouwt de Christen zijne kennis der waarheid op, maar door het geloof dringt hij steeds dieper door in de geheimen des heils. Het Woord Gods is dus altijd de vaste grond waarop hij staat, de rots, waaraan hij zich vastklemt, het uitgangspunt zijns levens, het licht op zijn pad en de lamp voor zijn voet” (a.w., p. 89—90. Vgl. GD. IV, p. 84, 96). Wanneer Bavinck sê dat die saligheid „door het geloof” ons deel word (vgl. ook GD. IV, p. 4—5), of wanneer die Heidelbergse Kategismus in vr. 60 sê, dat die geregtigheid van Christus ons geskenk en toegereken word „vir sover ek die weldaad met 'n gelowige hart aanneem”, dan het ons hier nie met 'n voorwaardelikheid te doen, wat as gevolg van 'n versubjektivering of verselfstandiging van die geloof, in die geloof ingebou is nie.

RELIGIEUSE KARAKTER VAN DIE GELOOF:

In hierdie verband wys Bavinck dan op die sogenaamde „religieuse karakter” van die geloof, in ooreenstemming met die openbaringskarakter van die openbaring (a.w., p. 69. Vgl. 68).

Die geloof is „niet eerst een historisch weten, dat later door vertrouwen of liefde aangevuld en voltooid wordt, maar het is van huis uit eene religieuze gezindheid” (a.w., p. 88).

DIE SEKERHEID:

Ook die sekerheid van die geloof word deur hierdie religieuse karakter van die geloof bepaal: „Het is in dezen met het geloof als met het weten gesteld. Aan het weten is het eigen, zich niet alleen van zijn object, maar daarmee tegelijk ook van zichzelf ten volle verzekerd te zijn. Als wij iets weten, goed en zeker weten, dan weten wij daarmee tegelijk, vanzelf en onmiddellijk, dat wij het weten. Het echte, ware weten sluit allen twiifel angaande zichzelf uit. Het komt tot die zekerheid aangaande zichzelf, niet door redenering, door zelfbespiegeling, door een logische conclusie; maar het licht, dat de kennis over het gekende object doet opgaan, valt onmiddellijk op haar zelve terug en verdriift alle duisternis. Zoo is het ook met het geloof. Het geloof, dat waarlijk dien naam verdient, brengt *zijn eigen zekerheid mede* (a.w., p. 90. Vgl. GD. IV., p. 109).

Hier is tersake wat Bavinck in sy Dogmatiek skrywe oor die geloof as notitia (en assensus) en fiducia. (GD. IV., p. 103 e.v. Vgl. p. 87). Hy wys op die gevaar van die formulering in Sondag 7 van

die Heidelbergse Kategismus: „... dat *nie alleen* aan ander nie, *maar ook* aan my ...”, die gevaar dat uitmekaar gehaal word wat één is (GD. IV., p. 87, 88 e.v.), soos deur die bevindelikes geskei word wat nie geskei kan word nie (GD. IV., p. 92).

Hierdie persoonlike sekerheid kom nie van buite af by die geloof nie: „... zij wordt er niet mechanisch bijgevoegd; zij hecht er zich niet door een buitengewone openbaring aan vast. Maar zij ligt er van huis uit in opgesloten en komt er te barer tijd organisch uit voort. Geloof is zekerheid en sluit als zodanig allen twijfel uit” (a.w., p. 91).

Die gelowige is seker van sy saligheid „wanneer hij ze niet van zijn geloof, maar door het geloof van Gods genade verwacht.... Want zij rust op geen menselijke redenering, doch op het Woord, op de beloften Gods, op het Evangelie, dat geen enkele voorwaarde stelt maar alleen verkondigt, dat alles volbracht is, en dat wij niets anders hebben te doen, dan tot dien volbrachten arbeid in te gaan en er in te rusten” (a.w., p. 93).

VERWORDINGSPROSES:

Bavinck wys op die verwording wat ingetree het, deurdat die geloof van sy voorwerp, naamlik die genade van God in Christus, losgemaak en tot voorwerp van „bespiegeling en navorsing van zijn eigen ontwikkelingsgang” gemaak is (a.w., p. 94). En vervolg: „Alles met geen ander gevolg, dan dat het *zijne vastheid verloor*, dat het op de wiegelende golven der bevinding steeds op en neder werd geworpen, en vergeefs in zichzelf zocht, wat het alleen buiten zich, in Christus kon vinden. Het geloof kan immers naar zijn aard en wezen nergens in rusten, dan in een woord Gods, in eene belofte des Heeren. Elke andere grond maakt het wankel.... Indien dan ook al het menschelike tusschen Gods genade en ons geloof wegvallt, indien ons geloof rechtstreeks en onmiddellijk aan Gods belofte zich aansluit, dan is het vanzelf zeker en vast. Want het geloof rust dan niet op een onderwerpelijken, wisselenden, maar op een voorwerpelijken, blijvenden grondslag. En de onwankelbaarheid van den grondslag deelt zich vanzelf mede aan hem, die, uit de schipbreuk des levens gered, door het geloof met beide voeten er plaats op neemt. Laat de plante des geloofs daarom maar wortelen in den bodem van de beloften Gods, zoo draagt zij de zekerheid vanzelve als vrucht. En hoe dieper en vaster het zijne wortelen in dien bodem inslaat, hoe krachtiger het opwast, hoe hooger het opschiet, hoe rijker vruchten het draagt” (a.w., p. 94—95).

TEENoor POLARISASIE: KORRELASIE

Bavinck erken dus die mistiek-persoonlike karakter van die geloof (a.w., p. 87), en hy erken dat dit onmoontlik is dat die ware geloof geen vrugte van dankbaarheid sou voortbring nie (a.w., p. 96), maar hy waarsku teen die omkering van die heilsorde, waardeur

die geloof „van zijn eenig passend object” geskei word en hom steeds meer met homself besighou (a.w., p. 99).

Teenoor die skeiding en polarisering stel hy: **BELOFTE EN GELOOF ZIJN CORRELAAT, EN BEANTWOORDEN AAN ELKAAR**” (a.w., p. 89).

WORTELS IN DIE REFORMASIE:

By hierdie lewende, religieus-korrelatiewe verhouding van openbaring en geloof het die Reformasie ons weer teruggebring (a.w., p. 68—69).

Ook by Calvyn staan die geloof in voortdurende betrekking tot die Woord. Dit kan nie daarvan losgemaak word nie. Calvyn wys in hierdie verband op die onlosmakelike verband tussen die strale en die son. Hy sê: die Woord is soos 'n spieël waarin die geloof God aanskou. Neem die Woord weg, en daar bly niks van die geloof oor nie. (*Institusie III, 2, 6. Vgl. H. W. Rossouw: „Calvyn se Reformatoriese Hermeneutiek van die Heilige Skrif”, voordrag Calvynkongres 1980, p. 12: „Woord en geloof vorm vir Calvyn 'n onverbreklike korrelasie”. Met verwysing na CR 23, 689 en 49, 11).* Rossouw wys voorts daarop, dat die Woord by Calvyn ook nie van die geloof geskei kan word nie: alleen vir die gelowiges is die Woord 'n krag tot saligheid. (*Met verwysing na CR 55, 45).* Vergelyk oor die korrelatiewe verhouding tussen die Woord (*met Christus as scopus en summa*) en die geloof (*nie subjektiewe gelowigheid, onmiddellike intuïsie of mistieke beleving nie, maar die band aan Christus*) by die Reformatore: H. W. Rossouw: „Klaarheid en Interpretasie. Enkele probleemhistoriese gesigspunte in verband met die leer van die duidelikheid van die Heilige Skrif.” Amsterdam 1962, o.a. p. 178, 198, 200).

Ons moet bo die subjek-objek-„dilemma” uitkom en waak teen 'n verobjektivering wat die Woord van die geloof en 'n versubjektivering wat die geloof van die Woord isoleer. (Vgl. Gottfried Voigt: „Sinn und Unsinn des Subjekt-Objekt-Schemas im theologischen Denken.” In: *Lutherische Monatshefte I* (1962), p. 303 e.v. G. C. Berkouwer: *Subjectivisme noch objectivisme. Gereformeerd Weekblad. Jg. 14, no. 28 (9.1.'59).* Die korrelasie-begrip speel trouens in die hele dogmatiese metode van Berkouwer 'n geweldige rol.) Solank mens op een of ander manier in hierdie „dilemma” (Berkouwer) bly steek sal mens of die skyn wek van dooie ortodoksisme of van verborge metodisme. Tot die korrelatiewe verhouding van Openbaring en geloof word ons ook vandag teruggeroep teenoor alle polariserende eensydighede van 'n objek-subjek-metode wat in die verlede telkens van buite die Woord van die Vader in Sy huis ingedra is om Sy afgedwaalde kinders terug te bring.

Ek vermoed dat onder andere 'n besinning op die religieuse, eie aard van die geloof by die Reformatore en hul nasate, ons vandag weer nuwe perspektief kan gee.

H. DIJKSTRA.